

მორიგებისა და სასამართლო მედიაციის ინსტიტუტების თანაარსებობა სამოქალაქო პროცესში

I. შესავალი

მორიგება მნიშვნელოვანი საპროცესოსამართლებრივი ღონისძიებაა, რომლის გამოყენება ქართულ სამართალწარმოებაში განსაკუთრებით აქტუალური 2007 წლის შემდეგ გახდა, როდესაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში შევიდა ცვლილებები¹ აღნიშნული ინსტიტუტის პრაქტიკაში ეფექტურად გამოყენების მიზნით.

მორიგების უმთავრესი მიზანი სამოქალაქო საქმის წარმოების მორიგებით დასრულებაა. თუმცა, ასევე, აღსანიშნავია ის ფაკულტატიური მიზნები, რომლებიც ძალზე მნიშვნელოვანია: სასამართლოს საქმეთა გადატვირთული გრაფიკისაგან განტვირთვა, ხანგრძლივი სასამართლო პროცესების თავიდან არიდება, სასამართლოს როლის ამაღლება, საპროცესო ხარჯების შემცირება, კონფლიქტის მოგვარება და სამართლიანობის აღდგენა.² მორიგებაზე, როგორც პროცესზე, მსჯელობის აქტუალურობას ის გარემოება განაპირობებს, რომ იგი დავის გადაწყვეტის (უფრო ზუსტად, სამოქალაქო საქმის წარმოების დასრულების) ალტერნატიული საშუალებაა.

მორიგების ინსტიტუტის ერთ-ერთ სახესხვაობაა სასამართლო მედიაციაც, რომელიც სამართლებრივი დავის გადაწყვეტის ერთგვარი მეთოდია და ხშირად „დავის ალტერნატიულ გადაწყვეტად“ იწოდება³. მედიაცია, თავისი არსით, მოლაპარაკების პროცესია, სადაც ნეიტრალური პირი, მედიატორი, დაპირისპირებულ მხარეებს ან/და მათ წარმომადგენლებს არსებული კონფლიქტის ურთიერთსასარგებლო შეთანხმებით დასრულებაში ეხმარება.⁴ სასამართლო მედიაცია (სხვაგვარად, სავალდებულო მედიაცია) კლასიკური მედიაციის ერთგვარი სახეცვლილებაა, რამდენადაც მედიაციის ძირითადი არსი ნებაყოფლობითობაში მდგომარეობს და მხარეები კერძო ავტონომიის ფარგლებში თანხმდებიან, მიმართონ თუ არა დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ამ კონკრეტულ ფორმას.⁵ სავალდებულო მედიაციის დროს კი სასამართლო მხარეებს ავალდებულებს, სასამართლოში საქმის განხილვამდე სცადონ მორიგება⁶.

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის ასისტენტი.

¹ იხ. საქართველოს 2007 წლის 28 დეკემბრის კანონი N5669-სსმ I, 03.01.2008.

² შეად., გოგიშვილი მ., სულხანიშვილი მ., მესხიშვილი ქ., ჯინორია ხ., გელაშვილი რ., ურთიერთობები სასამართლო სხდომის დარბაზში, სხდომის მართვის, მხარეთა მორიგების კომუნიკაციური და სამართლებრივი ასპექტები, თბილისი, 2010, 32-36.

³ განმარტება იხ., <<https://adr.findlaw.com/mediation/what-is-mediation-.html>> [16.12.2019]; ცერცვაძე გ., მედიაცია, დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ფორმა (ზოგადი მიმოხილვა), თბილისი, 2010, 28.

⁴ შეად., ოქროპირიძე ბ., მედიაცია თანამედროვე ქართულ სამართალში და მისი განვითარების პერსპექტივა საერთაშორისო გამოცდილების საფუძველზე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ნაციონალური ცენტრის წელიწადეული, თბილისი, 2012, 32, 41-42.

⁵ შეად., დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ნაციონალური ცენტრი, მედიაციის სამართლებრივი რეგულირების პერსპექტივები საქართველოში, თბილისი, 2013, 12-13.

⁶ იხ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, თავი XXI1, მუხლი 183¹.

სასამართლო მედიაცია საპროცესო კანონმდებლობით 2011 წელს მოწესრიგდა.⁷ ქართულ სამართლებრივ სინამდვილეში სასამართლო მედიაციის და ზოგადად, მედიაციის ინსტიტუტის დანერგვა ემსახურებოდა მისდამი საზოგადოების ნდობის ამაღლებისა და სასამართლოში დავის რაოდენობის შემცირების, სასამართლოთა განტვირთვის მიზანს.⁸ ამ მიმართულებით არაერთი ღონისძიება განხორციელდა, მათ შორის, მნიშვნელოვანი ცვლილებები შევიდა კანონმდებლობაში⁹, 2013 წელს ფუნქციონირება დაიწყო სასამართლო მედიაციის ცენტრმა და მოცემული მდგომარეობით, მიღებულია კანონი „მედიაციის შესახებ“, რაც დაპირისპირებულ მხარეებს საშუალებას მისცემს, სასამართლოსათვის მიმართვის გარეშე მოაგვარონ დავა.

სტატიაში გაანალიზებული და განხილულია მორიგება, როგორც საქმის წარმოების დამთავრების დამოუკიდებელი საფუძველი. ქართულ სინამდვილეში სასამართლო მედიაციის ინსტიტუტის სიახლიდან გამომდინარე, განიხილება მასთან დაკავშირებული სასამართლო პრაქტიკა და ის გამოწვევები, რომელთა წინაშეც იგი დგას.

II. მორიგება საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო სამართალში

სამართლებრივ ლიტერატურაში მორიგებასთან დაკავშირებული განმარტებები მრავალფეროვანია. ყველაზე გავრცელებული განმარტების მიხედვით, „მორიგება არის სამოქალაქო პროცესში მხარეთა უფლება მორიგებით დაამთავრონ საქმე“¹⁰. მეორე განმარტებით, „მორიგება სამოქალაქო საქმეთა პროცესში მხარეთა მიერ სასამართლოსთვის დასამტკიცებლად წარდგენილი ხელშეკრულებაა მათ შორის არსებული სამართლებრივი დავის ლიკვიდაციის შესახებ“¹¹. მესამე განმარტება მოცემულია თბილისის სააპელაციო სასამართლოს ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში, სადაც აღნიშნულია, რომ მორიგება შეთანხმებაა, რომელიც ეფუძნება მხარეთა კომპრომისს, გარკვეულ დათმობას, იმ მიზნით, რომ მეორე მხარემ მასზე დაკისრებული ვალდებულებების შესრულება შეძლოს.¹² მეოთხე მიდგომით, მორიგება მხარეთათვის კანონით მინიჭებული უფლებაა, თავად გადაწყვიტონ დავის სამართლებრივი ბედი.¹³

⁷ იხ. საქართველოს 2011 წლის 20 დეკემბრის კანონი N5550.

⁸ იხ., იქვე, განმარტებითი ბარათი.

⁹ იხ., „ნოტარიატის შესახებ“ საქართველოს კანონი, 38-ე მუხლის პირველი პუნქტი; შემოსავლების სამსახურის უფროსის 2011 წლის 3 მაისი №2168 ბრძანებით დამტკიცებული „შემოსავლების სამსახურის დებულების“ მე-3 მუხლის მე-2 პუნქტი და მე-15 მუხლი; „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონი; „პაციენტის უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი; საქართველოს მთავრობის 2012 წლის 29 თებერვლის №80 დადგენილებით დამტკიცებული „სამედიცინო მედიაციის ძირითადი დებულებები“; საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის 2011 წლის 28 დეკემბრის ბრძანებით დამტკიცებული „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – სამედიცინო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების სააგენტოსა და ამ სააგენტოს მიერ მიღებული სამედიცინო მედიაციის პროცესთან დაკავშირებული დებულებები“.

¹⁰ შუშანაშვილი ალ., იურიდიული ლექსიკონი, თბილისი, 2000, 178.

¹¹ დანელია ლ., მესხიშვილი მ., იურიდიული ლექსიკონი, თბილისი, 2006, 150.

¹² იხ., თბილისის სააპელაციო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 5 ნოემბრის გადაწყვეტილება N23/1084-13.

¹³ იხ., საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2008 წლის 23 დეკემბრის განჩინება Nას-531-764-08.

მორიგების რაობის განსაზღვრის თვალსაზრისით, საკმაოდ საინტერესო მიდგომას ავითარებს საქართველოს უზენაესი სასამართლო, რომლის ერთ-ერთ განჩინებაში მორიგებით საქმის წარმოების დამთავრების შესახებ აღნიშნულია, რომ „საქმის წარმოების მორიგებით დამთავრება მხარეთა უფლებამოსილებას წარმოადგენს, რაც მოცემულ შემთხვევაში მხარეთა მოთხოვნების დაკმაყოფილების საფუძველია“¹⁴. აღნიშნული განმარტებით, მორიგებით საქმის წარმოების დამთავრება მხარეთა უფლებაა, რომლითაც ისინი განკარგავენ თავიანთ კანონით მინიჭებულ შესაძლებლობას – საქმე მორიგებით დაასრულონ. მორიგება მხარეთა უფლება არაა, არამედ იგი სამართლებრივი შესაძლებლობაა, ფაქტია, სამართლებრივი პროცესია და არა საკუთრივ მორიგება, არამედ მორიგებით სამოქალაქო საქმის წარმოების დამთავრებაა მხარეთა უფლება. ამ თვალსაზრისით კი, მორიგება დისპოზიციურობის პრინციპის ერთ-ერთი შემადგენელი ელემენტია. მას აბსოლუტური ხასიათი აქვს სამოქალაქო სამართალწარმოების დროს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მხარეებს შეუძლიათ მორიგდნენ საქმის წარმოების ნებისმიერ სტადიაზე. აქვე უნდა აღინიშნოს, მიუხედავად იმისა, რომ მორიგების პირობებს მხარეები განსაზღვრავენ, იგი არ შეიძლება იყოს აშკარად კანონსაწინააღმდეგო, კაბალური ან/და აღუსრულებელი პირობების შემცველი.¹⁵

სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელება ემყარება მხოლოდ ერთ მიზანს, – მონესრიგდეს და აღმოიფხვრას საზოგადოებრივ ურთიერთობებში წარმოშობილი კონფლიქტი, საზოგადოებრივი ურთიერთობების მონაწილეებმა დაუბრკოლებლად, მათთვის ხელსაყრელ და სასურველ პირობებში შეძლონ თავიანთი უფლებების განხორციელება, რათა დამყარდეს სტაბილური საზოგადოებრივი ურთიერთობები და სამოქალაქო ბრუნვა. სწორედ აღნიშნული მიზნის მიღწევას ემსახურება მორიგების ინსტიტუტის არსებობა და ამ მიზნისათვის სამოქალაქო საქმის განხილვისას ერთ-ერთი საუკეთესო საშუალება მხარეთა შორის მორიგების მიღწევაა, მეტიც, სამოქალაქო საქმის განმხილველი მოსამართლე მუდმივად უნდა ეცადოს, საქმე მორიგებით დაამთავროს.

1. მორიგების აქტი

„მორიგების აქტი წერილობითი დოკუმენტია მხარეების სამოქალაქო უფლებებისა და ვალდებულებების განკარგვის შესახებ.“¹⁶ იგი არსებით გავლენას ახდენს მხარეთა მოთხოვნებზე, სწორედ ამიტომ, აუცილებელია მისი წერილობით გაფორმება, მთელი რიგი მოთხოვნების დაცვით. მორიგების აქტის დამტკიცებისას სასამართლომ უნდა გამოიკვლიოს მისი გაფორმების საფუძველი (მხარეთა შეთანხმების შინაარსი, ხომ არ იწვევს აღნიშნული შეთანხმება მესამე პირების

¹⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამენარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2009 წლის 27 თებერვლის განჩინება Nას-778-993-08.

¹⁵ აღსანიშნავია, რომ სასამართლოს უახლოესი პრაქტიკა მდიდარია საბანკო-საფინანსო დავების მორიგებით გადაწყვეტის შემთხვევებით, რასაც სასამართლო მხოლოდ მას შემდეგ ამტკიცებს, რაც მორიგების აქტში მხარეთა მიერ საბოლოო სახით დაკორექტირდება პირგასამტეხლოს/ჯარიმის ოდენობა, რომელიც, განზოგადებული პრაქტიკის თანახმად, არ უნდა აღემატებოდეს დავალიანების ძირითად თანხას, უნდა იყოს გონივრული და მიზნობრივი. იხ., თბილისის საქალაქო სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა კოლეგიის N2/7263-16, N2/6226-16, N2/12203-16, N2/12834-16, N2/26081-15 საქმეებზე მიღებული განჩინებები.

¹⁶ იხ., გოგიშვილი მ., სულხანიშვილი მ., მესხიშვილი ქ., ჯინორია ხ., გელაშვილი რ., ურთიერთობები სასამართლო სხდომის დარბაზში, სხდომის მართვის, მხარეთა მორიგების კომუნიკაციური და სამართლებრივი ასპექტები, თბილისი, 2010, 38.

ინტერესების დარღვევას, რამდენად თანხვედრაშია მხარეთა ნება, ხომ არ ეწინააღმდეგება მორიგების აქტის შინაარსი მოქმედ კანონმდებლობას და ა.შ.), ასევე - „ვალდებულების მოცულობა, მონაწილე პირთა წრე“.¹⁷ სასამართლომ მორიგების პირობების სამართლიანობისა და კანონიერების შეფასებისას მორიგების აქტის შემდეგი მატერიალურსამართლებრივი ასპექტები უნდა გაითვალისწინოს:

- მორიგების აქტით გათვალისწინებული ვალდებულებები აღსრულებადი უნდა იყოს;
- ვალდებულების მოცულობა, მისი შესრულების ვადები და პირობები დეტალურად უნდა აღინიშნოს, უფლებებსა და ვალდებულებებთან დაკავშირებული გაუგებრობების აცილების მიზნით;
- მორიგების პირობები, რომლებიც მხარეთა უფლება-მოვალეობებს განსაზღვრავს, მესამე პირების უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს არ უნდა არღვევდეს. მორიგების პირობები, რომლებიც მხარეთა უფლებებსა და ვალდებულებებს ადგენს, კანონის იმპერატიულ მოთხოვნებს არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს;
- მორიგების მონაწილეთა სუბიექტური შემადგენლობა სრულად უნდა იყოს აღნიშნული, განსაკუთრებით საპროცესო თანამონაწილეობის შემთხვევაში.

პრაქტიკისათვის მნიშვნელოვანია სასამართლოს კომპეტენცია იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარე მორიგების დამტკიცებისა და საქმის წარმოების შეწყვეტის შესახებ განჩინებას კერძო საჩივრით ასაჩივრებს. ამ დროს ზემდგომი სასამართლოს განხილვის საგანი თავად მორიგების, როგორც გარიგების, ნამდვილობის საკითხია, კერძოდ, იყო თუ არა მხარეთა ნების გამოვლენა ნამდვილი, მორიგების აქტით გათვალისწინებული უფლება-ვალდებულებები ხომ არ არღვევს მესამე პირების ინტერესებს და ა.შ.¹⁸ რაც შეეხება მხარის მითითებას მორიგების მიზანშეწონილობაზე, გარემოების შეცვლის გამო მორიგების პირობების შეცვლის მოთხოვნა და მსგავსი შინაარსის არგუმენტები აღნიშნული მორიგების დამტკიცების შესახებ განჩინების გაუქმების საფუძველი ვერ გახდება.

2. მოსამართლის როლი მორიგების პროცესში

მორიგებით საქმის წარმოების დასრულებას კარგი შუამავალი სჭირდება, ხოლო სასამართლოსმიერი მორიგებისას მოსამართლე საუკეთესო მრჩეველის როლშია, რამდენადაც, შესაძლოა, მხარეთა სურვილი მორიგებაზე ამ უკანასკნელის შეთავაზების ეტაპზე არც არსებობდეს, მაგრამ საქმის თაობაზე მოსამართლის მიერ გაკეთებული განმარტებისა და რეკომენდაციების საფუძველზე გაჩნდეს ერთგვარი მცდელობა, მოცემული მომენტისათვის საქმე დროებით გადაიდოს. ამდენად, მოსამართლემ ყოველ ღონეს უნდა მიმართოს მორიგებისათვის.¹⁹ ამასვე განამტკიცებს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის დადგენილი დებუ-

¹⁷ იხ., იქვე.

¹⁸ შეად., გოგიშვილი მ., სულხანიშვილი მ., მესხიშვილი ქ., ჯინორია ხ., გელაშვილი რ., ურთიერთობები სასამართლო სხდომის დარბაზში, სხდომის მართვის, მხარეთა მორიგების კომუნიკაციური და სამართლებრივი ასპექტები, თბილისი, 2010, 27-28.

¹⁹ მამაიაშვილი თ., მორიგება, როგორც საქმის წარმოების დამთავრების საფუძველი, თბილისი, 2017, 189-190.

ლებები²⁰, რომელთა თანახმად, სასამართლომ ყოველნაირად უნდა შეუწყოს ხელი და უნდა მიმართოს კანონით გათვალისწინებულ ყველა ღონისძიებას, რათა მხარეებმა საქმე მორიგებით დაამთავრონ. აღნიშნული მიზნით, მოსამართლე ვალდებულია, განუმარტოს მხარეებს მოურიგებლობის შემთხვევაში გადაწყვეტილების ერთ-ერთი მხარისათვის საზიანო შედეგი და თავად მორიგების შედეგები. მოსამართლე უფლებამოსილია, მხარეებს მორიგების სხვადასხვა ვერსია შესთავაზოს, დაანახოს მათი პოზიციის სუსტი და ძლიერი მხარეები, დაარწმუნოს მორიგებით საქმის დასრულების უპირატესობაში და რაც მთავარია, წინასწარ მიუთითოს მხარეებს დავის გადაწყვეტის შესაძლო შედეგებზე. მორიგების მიზნით, მოსამართლე უფლებამოსილია, თავისი ინიციატივით ან მხარის შუამდგომლობით გამოაცხადოს შესვენება სასამართლო სხდომის მიმდინარეობისას და სხვა პირთა დასწრების გარეშე მოუსმინოს მხოლოდ მხარეებს, ან მხოლოდ მათ წარმომადგენლებს; მოსამართლეს შეუძლია მიუთითოს დავის გადაწყვეტის შესაძლო შედეგებზე; მას შეუძლია მხარეებს მორიგების პირობები შესთავაზოს.

მორიგების პროცესში მოსამართლის როლზე მნიშვნელოვან მითითებას შეიცავს მოსამართლეთა ფედერალური ცენტრის მიერ მოსამართლეთათვის შედგენილი პრაქტიკული სახელმძღვანელო, რომელიც მორიგებასთან დაკავშირებით მოსამართლეებს ქცევის გარკვეულ სტანდარტს უწესებს.²¹ ხსენებულ ბროშურაში მითითებულია, რომ მორიგების შესაძლებლობა გამოკვლეულ უნდა იქნეს არა მხოლოდ საქმის მოსამზადებელ სტადიაზე, არამედ მაშინაც, როდესაც საქმე მომზადებულია მთავარ სხდომაზე განსახილველად, მხარეები კარგად იცნობენ საქმის მასალებს, აწონ-დაწონილი აქვთ საკუთარი და მოწინააღმდეგე მხარის პოზიციები და მტკიცებულებები, ვინაიდან ისინი შესაძლოა შინაგანად მზად იყვნენ მორიგებისთვის, თუმცა აღნიშნულისთვის ერთგვარი ბიძგი სჭირდებოდათ.²²

3. მორიგების თავისებურებანი სამართალწარმოების სხვადასხვა სტადიაზე

„საქმის დამთავრება მორიგებით სამართალწარმოების დასრულების არანაკლებ მნიშვნელოვანი ფორმაა, ვიდრე საქმეზე გადაწყვეტილების გამოტანა. პირიქით, მათ თანაბარი დატვირთვა აქვთ, ზოგჯერ კი მორიგება უკეთესი ალტერნატივაა. თუმცა, მხოლოდ ერთი პირობით, თუ მორიგების შეთავაზება მიზნად ისახავს არა მხოლოდ მოსამართლის განტვირთვისას, მისი მუშაობის შემსუბუქებას, არამედ მხარეთა შორის დავის საგანზე წარმოშობილი კონფლიქტის სამართლიანად მოგვარებას.“²³

საქმის წარმოების მორიგებით დამთავრება მხარეთა ნებაყოფლობითი არჩევანია. სასამართლო საქმის წარმოებას შეწყვეტს, თუ მხარეები მორიგდებიან. მორიგების შესაძლებლობა არსებობს სამართალწარმოების ნებისმიერ სტადიაზე, სამართალწარმოების ნებისმიერი კატეგორიის მხარეებს შორის, მაგრამ არა ყველა სახის პირობაზე.²⁴ ზოგადად, მხარეთა დისპოზიციურობის პრინციპის დაცვის,

²⁰ იხ., სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მე-3 მუხლის მე-2 ნაწილის 1-ლი წინადადება, 272-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტი, 218-ე მუხლი, 205-ე მუხლი.

²¹ იხ., შვარცერი უ.ვ., ჰორში ა., საქმისწარმოების ელემენტები: მოსამართლის მოკლე პრაქტიკული სახელმძღვანელო, მოსამართლეთა ფედერალური ცენტრი, თბილისი, 2006.

²² იქვე, 13-14, 21.

²³ ლიუტრინგჰაუსი პ., სამოქალაქო საქმეზე გადაწყვეტილების მიღების მეთოდოლოგია, მოსამართლეთა სემინარი, ბაკურიანი, 18-21 ოქტომბერი, 2007, 133.

²⁴ მამაიაშვილი თ., მორიგება, როგორც საქმის წარმოების დამთავრების საფუძველი, თბილისი, 2017, 203.

სწრაფი მართლმსაჯულების განხორციელებისა და სასამართლოს განტვირთვის მიზნით მორიგების დამტკიცება შესაძლებელია სამართალწარმოების ნებისმიერ ეტაპზე, მათ შორის საჩივრებისა და კერძო საჩივრების განხილვის დროსაც, თუმცა, ამ შემთხვევებში სასამართლომ ყველა ღონისძიებას უნდა მიმართოს, რათა თავიდან იქნეს აცილებული უკანონო მორიგების დამტკიცების საშიშროება. ამ მიზნით, სასამართლო საჩივრისა და კერძო საჩივრის განხილვის დროს მორიგების დამტკიცებისას არ უნდა შემოიფარგლოს მხოლოდ კონკრეტული პროცესუალური მოქმედებით, უნდა გასცდეს საჩივრისა და კერძო საჩივრის მოთხოვნის ფარგლებს, შეისწავლოს საქმე და მხოლოდ ამის შემდეგ დაამტკიცოს მორიგება.

ერთმანეთისაგან განსხვავდება მორიგების დამტკიცების შედეგები იმის მიხედვით, მიქცეულია თუ არა აღსასრულებლად კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილება. თუ კანონიერ ძალაში შესულ გადაწყვეტილებაზე გამოწერილია სააღსრულებო ფურცელი და საქმე აღსასრულებლად უკვე მიქცეულია, მაშინ აღმასრულებლის შუამდგომლობის საფუძველზე სასამართლო, მართალია, მხარეთა მორიგებას ამტკიცებს, მაგრამ კანონიერ ძალაში შესულ სასამართლო გადაწყვეტილებას არ აუქმებს, აღნიშნული პროცედურის მარეგულირებელი ნორმები ნათლად არის განწერილი „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“, კანონში,²⁵ რაც სააღსრულებო სამართალწარმოების თავისებურებით არის განპირობებული. რაც შეეხება მორიგების დამტკიცებას სამართალწარმოების იმ ეტაპზე, როცა გადაწყვეტილება კანონიერ ძალაშია შესული, მაგრამ აღსასრულებლად ჯერ არ არის მიქცეული, ამ დროს სასამართლო, მხარეთა დისპოზიციურობისა და კერძო და საჯარო ინტერესების გათვალისწინებით, უფლებამოსილია დაამტკიცოს მორიგება და გააუქმოს საქმეზე მიღებული ყველა გადაწყვეტილება.

ნიშანდობლივია, რომ გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება კანონიერ ძალაში შესული გადაწყვეტილებით დამთავრებულ საქმეზე მორიგების დამტკიცების განსჯადობაც. როგორც წესი, მორიგებას ამტკიცებს გადაწყვეტილების გამომტანი სასამართლო, მაშინაც კი, როდესაც არსებობს ზემდგომი სასამართლოს განჩინება აღნიშნული გადაწყვეტილების უცვლელად დატოვების თაობაზე, ანუ მორიგების დამტკიცების დროს ანალოგიის წესით გამოიყენება ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო განცხადების განხილვის განსჯადობის წესები²⁶, მაგრამ ამ შემთხვევაში გასათვალისწინებელია ერთი მეტად მნიშვნელოვანი გარემოება: თუ პირველი ინსტანციის სასამართლომ გამოიტანა გადაწყვეტილება და სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოებმა აღნიშნული გადაწყვეტილება დატოვეს უცვლელად, განსჯადობის წესების შესაბამისად, მორიგების დამტკიცების საკითხს იხილავს პირველი ინსტანციის სასამართლო, მაგრამ იგი არ (და ვერ) აუქმებს სააპელაციო და საკასაციო ინსტანციის სასამართლოების განჩინებებს, ვინაიდან მორიგების დამტკიცების დროს შესაძლოა გაუქმდეს მხოლოდ ის გადაწყვეტილება, რომელიც სამართლებრივი შედეგის დადგომას იწვევს და აღსრულებას ექვემდებარება.

III. სასამართლო მედიაცია ქართულ სამართლებრივ პრაქტიკაში

სასამართლო მედიაციის მომწესრიგებელი ნორმების მიღების მიზანი იყო მედიაციის გამოყენების იმგვარი სტიმულირება, რომ არ შელახულიყო მისი არსი, დაცული ყოფილიყვნენ მასში მონაწილე პირები ინფორმაციის გამჟღავნებისაგან,

²⁵ იხ., „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18, მე-18³, 91⁸-ე, 91¹⁰-ე, 91¹²-ე მუხლები.

²⁶ იხ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 424-ე მუხლი.

მორიგების ეფექტური აღსრულებისთვის შემუშავებულიყო დაბალანსებული სამართლებრივი მექანიზმები და რაც მთავარია, მომხდარიყო სასამართლო სისტემის განტივრთვა.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის XXI¹ თავის გარდა, მოცემული მდგომარეობით, მედიაციის პროცესის სამართლებრივ რეგულირებას უკვე უზრუნველჰყოფს „მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონიც, რომელმაც განსაზღვრა მედიაციის წარმართვის პრინციპები, მედიატორთა პროფესიული გაერთიანების ორგანიზებისა და საქმიანობის წესები, მედიატორის უფლებამოსილებები და მედიაციის პროცესთან დაკავშირებული სხვა საკითხები, ასევე, ის საკვალიფიკაციო კრიტერიუმები, რომელთა გათვალისწინებაც მხარეებს კომპეტენტური, დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი მედიატორის შერჩევაში ეხმარება.

1. სასამართლო მედიაციას დაქვემდებარებული საქმეები

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში 2011 წლის დეკემბერში შესული ცვლილების შედეგად კოდექსს დაემატა XXI¹ თავი, სახელწოდებით – „სასამართლო მედიაცია“. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 187¹-ე მუხლი განმარტავს, რომ სარჩელის სასამართლოში წარდგენის შემდეგ სასამართლო მედიაციას დაქვემდებარებული საქმე შეიძლება გადაეცეს მედიატორს (ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს) დავის შეთანხმებით დასრულების მიზნით, ხოლო მედიატორისათვის საქმის გადაცემის შესახებ განჩინება არ საჩივრდება. ამავე კოდექსის 187³-ე მუხლში კი მოცემულია მედიაციას დაქვემდებარებული დავების ჩამონათვალი, კერძოდ, საქმე მედიატორს გადაეცემა საოჯახო (გარდა შვილად აყვანისა, შვილად აყვანის ბათილად ცნობისა, მშობლის უფლების შეზღუდვისა და მშობლის უფლების ჩამორთმევისა), სამემკვიდრეო და სამეზობლო სამართლებრივ დავაზე სარჩელის წარდგენის შემთხვევაში და ასეთ დროს მედიაციის პროცესის გასამართად მხარეთა თანხმობა საჭირო არ არის. ამასთან, საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობით, სავალდებულო მედიაციას დაქვემდებარებული დავები ერთი მნიშვნელოვანი საერთო ელემენტიანაა შერჩეული – ასეთი სახის დავებში, სამართლებრივი პრობლემების გარდა, ძალიან მნიშვნელოვანია მხარეთა პირადი ურთიერთდამოკიდებულება, რაც ხშირ შემთხვევაში მორალურად მძიმედ აღსაქმელია და მხარეთა პრინციპულობის გამო საქმისწარმოების პროცესის გაჭიანურებას იწვევს, სასამართლოს გადანყვეტილებით კი მათი ურთიერთობები კიდევ უფრო იძაბება.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი, ასევე, ადგენს იმის შესაძლებლობას, რომ მხარეთა თანხმობის შემთხვევაში მედიაცია გავრცელდეს ნებისმიერი კატეგორიის დავაზე²⁷, ხოლო მხარეთა თანხმობის შემთხვევაში, დავა მედიატორს შეიძლება გადაეცეს საქმის განხილვის ნებისმიერ სტადიაზე²⁸. ამდენად, საქართველოს კანონმდებლობით მედიაციას სავალდებულო ხასიათი აქვს მხოლოდ სამი კატეგორიის დავის განხილვისას, დანარჩენ შემთხვევაში, საკითხი იმის თაობაზე, გადაეცეს თუ არა საქმე მედიაციის ცენტრს, მხარეთა ნებაყოფლობითი შეთანხმების საგანია. ამასთან, საქართველოს სამოქალაქო საპ-

²⁷ იქვე, 187³-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტი.

²⁸ იქვე, 187³-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

როცესო კოდექსის მიხედვით, სავალდებულო მედიაცია აღიქმება, როგორც სასამართლოში საქმის წარმოების პროცესის ნაწილი²⁹.

ამდენად, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის მიხედვით, სასამართლო მედიაციის საშუალებით შესაძლებელია სხვადასხვა სახის სამოქალაქო დავის განხილვა (გარდა თავად კანონში მითითებული გამონაკლისებისა), მათ შორის, საოჯახო/განქორწინების, სამეზობლო, შრომითი, კომერციული დავებისა და ა.შ., როგორც სავალდებულო მედიაციის ფორმით, ისე — ნებაყოფლობით. ამასთან, მედიაციას დაქვემდებარებული დავის კატეგორიების შესაბამისად, გამოიკვეთება მედიაციას დაქვემდებარებული სფეროებიც³⁰ — „ურთიერთშორისი სფერო“, სადაც ერთიანდება საოჯახო, სამეზობლო და შრომითი ურთიერთობებიდან გამომდინარე დავები და შემთხვევები, როცა მხარეთა შორის სამართლებრივი პრობლემა წარმოიშობა პირადი ურთიერთობების საფუძველზე; „კომერციული სფერო“, სადაც შედის ნასყიდობის, ქირავნობის, ნარდობის, დაზღვევის შესახებ ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე დავები, რომელთა საგანიც ზიანის ანაზღაურებაა და ასევე, კორპორაციათა შორის არსებული სხვადასხვა სახის დავები.³¹

2. სასამართლო მედიაციის პროცესის წარმოება და ტექნიკა

საქართველოს კანონმდებლობა აწესებს სავალდებულო მედიაციას საოჯახო (გარდა შვილად აყვანასა და მშობელთა უფლებებთან დაკავშირებული საქმეებისა), სამემკვიდრეო და სამეზობლო დავებზე³². აღნიშნული კატეგორიის საქმეები სასამართლომ შესაძლოა, საკუთარი ინიციატივით, მხარეებთან შეუთანხმებლად, დაუქვემდებაროს მედიაციას. სასამართლოს განჩინება დავის მედიაციისათვის გადაცემის თაობაზე საბოლოოა და სავალდებულოა მხარეთათვის შესასრულებლად.³³ მედიაციის „სავალდებულობა“ გულისხმობს მხოლოდ მხარეთა ვალდებულებას, გამოცხადდნენ მედიაციის სესიაზე (2 სავალდებულო სესია) და კეთილსინდისიერად მიიღონ პროცესში მონაწილეობა.³⁴ ამასთან, ეს არავითარ შემთხვევაში გულისხმობს მხარეთა ვალდებულებას, მიაღწიონ შეთანხმებას. მედიაციის პროცესში დავის დასრულების შედეგი მხოლოდ მხარეთა ნებაზეა დამოკიდებული.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობით, სარჩელის სასამართლოში წარდგენის შემდეგ, მოსამართლეს შეუძლია შესთავაზოს მხარეებს მედიაციისათვის საქმის გადაცემის გზით დავის შეთანხმებით დასრულების

²⁹ იხ., წულაძე ა., სასამართლო მედიაციის კონცეპტუალური ხედვა, „სამართლის ჟურნალი“, N1, 2016, 168.

³⁰ ოქროპირიძე ბ., მედიაცია თანამედროვე ქართულ სამართალში და მისი განვითარების პერსპექტივა საერთაშორისო გამოცდილების საფუძველზე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ნაციონალური ცენტრის წელიწადეული, თბილისი, 2012, 36.

³¹ იხ., იქვე.

³² იხ. საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის XXI¹ თავი.

³³ იხ., იქვე, 187¹-ე მუხლის მეორე ნაწილი.

³⁴ შეად., კოვაკი კ.კ., ახალი ღვინო საჭიროებს ახალ ღვინის ჭურჭელს, რ. თვაურისა და თ. ქენჭაძის თარგმანი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ნაციონალური ცენტრის წელიწადეული, თბილისი, 2012, 151-158

შესაძლებლობა³⁵ და მასვე აქვს უფლება, სასამართლო მედიაციას დაქვემდებარებული საქმე გადასცეს მედიატორს (ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს) დავის მხარეთა შეთანხმებით დასრულების მიზნით³⁶. დავის მხარეთა შეთანხმებით დასრულების მიზნით მედიატორისათვის გადაცემის შემთხვევაში სამოქალაქო საქმის წარმოება ჩერდება სასამართლო მედიაციის ვადის დასრულებამდე,³⁷ მედიატორისთვის საქმის გადაცემის განჩინება საბოლოოა და არ საჩივრდება,³⁸ ხოლო სასამართლო მედიაციას დაქვემდებარებულ საქმეებზე, მედიატორის მიერ დანიშნულ შეხვედრაზე არასაპატიო მიზეზით გამოუცხადებლობისას, ამ დავის სასამართლოში განხილვის შემთხვევაში მხარეს ეკისრება სასამართლო ხარჯების სრულად დაფარვა, სასამართლოში საქმის განხილვის შედეგის მიუხედავად და ჯარიმა 150 ლარის ოდენობით³⁹. ამასთან, მედიაციაში მხარეთა შორის წარმოებული პროცესი, ერთ შემთხვევაში, ბუნებრივია, მხარეთა შეთანხმებით სრულდება, ხოლო მეორე შემთხვევაში შეთანხმება ვერ მიიღწევა, ასეთ დროს სასამართლო მედიაციის ცენტრი აცნობებს სასამართლოს, რომ მხარეებმა სცადეს მედიაცია, მაგრამ შეთანხმება არ იქნა მიღწეული.⁴⁰ მედიაციის პროცესში მიღწეული შეთანხმება შესაძლოა ქალაქადზე გადაიტანონ თავად მხარეებმა, მათმა წარმომადგენლებმა, ან მედიატორი (მისი ასისტენტი) დაეხმაროს მხარეებს მიღწეული შეთანხმების გაფორმებაში⁴¹.

მედიაციის სესიის ხანგრძლივობა დამოკიდებულია სხვადასხვა ფაქტორზე, მათ შორის: საქმის სირთულეზე, მხარეთა მზაობაზე/სურვილზე ითანამშრომლონ მედიაციის პროცესის განმავლობაში, მედიატორის ინდივიდუალურ ტექნიკაზე და ა.შ.⁴² აქედან გამომდინარე, მხარეებმა შესაძლოა შეთანხმებას მიაღწიონ ერთ საათში, მაგრამ შესაძლოა, მედიაციამ გასტანოს 7-8 საათიც კი, შეთანხმების მიღწევის ან მიუღწევლობის შედეგით. მოქმედი კანონმდებლობა ადგენს 2 სავალდებულო სესიას სასამართლო მედიაციას დაქვემდებარებულ დავებზე⁴³, თუმცა მხარეთა თანხმობის შემთხვევაში შეიძლება შედგეს დამატებითი სესიებიც. როგორც წესი, მედიაციას წარმართავს ერთი მედიატორი. საქმის სპეციფიკიდან ან მედიაციის ცენტრის პრაქტიკიდან გამომდინარე⁴⁴, მედიაციაში შესაძლოა მონაწილეობდეს ორი მედიატორი, ასევე, მედიაციას დაეხმაროს მედიატორის ასისტენტი ან ახალი მედიატორების წვრთნის მიზნით დამსწრე მედიატორი.⁴⁵ ამასთან, ასეთი დამატებითი პირის (დამსწრე თუ ასისტენტი მედიატორის) მონაწილეობა შესაძლებელია მხოლოდ მოდავე მხარეების თანხმობის შემთხვევაში და ასეთ პირზე გავრცელდება კონფიდენციალურობისა თუ ყველა ის სხვა ვალდებულება, რაც მედიატორზე ვრცელდება.⁴⁶ რაც შეეხება მხარეებს, ისინი ვალდებულნი არიან, მედი-

³⁵ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 218-ე მუხლის მე-3 ნაწილი.

³⁶ იქვე, 187¹-ე მუხლი.

³⁷ იხ., იქვე, 279-ე მუხლის „ვ“ ქვეპუნქტი.

³⁸ იხ., იქვე, 187¹-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

³⁹ იხ., იქვე, 187⁶-ე მუხლის მე-2 ნაწილი.

⁴⁰ იხ., მედიაცია – მოავგარე დავა შეთანხმებით, თბილისი, 2013, 19; შეად., კობრეიძე ლ., სასამართლო მედიაციის სამართლებრივი ასპექტები, ჟურნ. „მართლმსაჯულება და კანონი“, N4(39)13, 2013, 28-31.

⁴¹ შეად., მედიაცია – მოავგარე დავა შეთანხმებით, თბილისი, 2013, 24.

⁴² შეად., იქვე, 26.

⁴³ იხ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 187⁵-ე მუხლი.

⁴⁴ იხ., მედიაცია – მოავგარე დავა შეთანხმებით, თბილისი, 2013, 13-15.

⁴⁵ იხ., „მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის პირველი პუნქტი.

⁴⁶ იხ., იქვე, მე-6 და მე-10 მუხლები.

აციის პროცესში მონაწილეობა მიიღონ პირადად. მხარეებს შეუძლიათ მედიაციის პროცესის მიმდინარეობისას ისარგებლონ წარმომადგენლის დახმარებითაც.⁴⁷ ამასთან, მხოლოდ წარმომადგენლის გამოცხადების შემთხვევაში ჩაითვლება მხარე გამოუცხადებლად, ხოლო მხარეებისა და მათი წარმომადგენლების გარდა, სხვა პირების დასწრება მედიაციის პროცესში შეთანხმებული უნდა იყოს მეორე მხარესთან და მედიატორთან⁴⁸.

ზოგადი სტანდარტით, მედიაციის პროცესის დასაწყისში ყურადღება ეთმობა არსებით საკითხებს, პროცედურულ საკითხებსა თუ მხარეთა ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას, რომელიც დამოკიდებულია: ა) დავის სახეზე, მოდავე მხარეთა შესაძლებლობაზე კონცენტრირება მოახდინონ არსებით საკითხებზე, ბ) მხარეთა ემოციურ დაძაბულობაზე, გ) უფლებამოსილების ხარისხზე, რომელიც მხარეებმა მედიატორს მიანიჭეს, შესაბამისად, მას აქვს შესაძლებლობა დაარეგულიროს მხარეთა შეხვედრები, ასევე, მედიაციის პროცესის გახსნასთან დაკავშირებული პროცედურები, დ) მედიაციის პროცესზე შიდა და გარე ზემოქმედებაზე, რომელიც შუამავალმა რაც შეიძლება სწრაფად უნდა დაარეგულიროს.⁴⁹

პროცესის გახსნისთვის სასურველი მეთოდის ასარჩევად მედიატორმა მხარეებთან უნდა გაიაროს კონსულტაციები. შედეგად, აირჩიოს მედიაციის პროცესის წამოწყების მათთვის ყველაზე სასურველი ფორმა. ისეთ შემთხვევებში, როდესაც შეთანხმების მიღწევის ძირითად დამაბრკოლებელი გარემოება ემოციური დაძაბულობაა, მედიატორი, როგორც წესი, უპირატესობას ანიჭებს პროცესის დაწყების პროცედურულ ან ფსიქოლოგიურ ფორმას. მხარეები მედიატორის რჩევას, როგორც წესი, ეთანხმებიან, თუკი მათ სათანადოდ დაარწმუნებენ, რომ პროცესის დაწყების აღნიშნული სახე შეთანხმების მიღწევას გააადვილებს. პროცესის გახსნის პროცედურის შემდეგ მედიატორი მხარეებს სთავაზობს, წარმოადგინონ თავიანთი პოზიციები, რა დროსაც ყველაზე კრიტიკული საკითხია მხარეთა შორის ინფორმაციის გაცვლის მაქსიმალური გაადვილება. აღნიშნული შესაძლოა დააბრკოლოს შემდეგმა ფაქტორებმა: ერთ-ერთი მხარის აგრესიულმა მოქმედებამ, მკაცრმა მოთხოვნებმა, რომლებიც იმგვარადაა ფორმირებული, რომ აშკარას ხდის მხარეთა ემოციურ დაძაბულობას, მოუნესრიგებელმა და ჩამოუყალიბებულმა კომუნიკაციამ, მოსმენის კულტურის ნაკლებობამ, მხარეთა ემოციურმა თავშეუკავებლობამ, ერთ-ერთი მხარის სრულმა უუნარობამ, მიიღოს სათანადო მონაწილეობა პროცესში.⁵⁰ მედიატორის მთავარი ფუნქციაა, დაეხმაროს მხარეებს, ითანამშრომლონ არსებით განსახილველ საკითხებთან დაკავშირებით.⁵¹ მედიატორი ყურადღებას ამახვილებს მათი ურთიერთობის პოზიტიურ მხარეებზე, რაც

⁴⁷ იხ., იქვე, მე-8 მუხლის მე-5 პუნქტი.

⁴⁸ მედიატორს უნდა ჰქონდეს პროცესის მონაწილე პირთა წრის განსაზღვრის უნარი. უნდა შეაფასოს, თუ ვინ ისარგებლებს აღნიშნული სტატუსით მხარეთა და მათი ადვოკატების გარდა. მედიატორმა უნდა იცოდეს, რომ მითითებული საკითხის გადაწყვეტის განმსაზღვრელ წინაპირობაა ის, თუ ვის შეუძლია წვლილი შეიტანოს კონფლიქტის გადაწყვეტაში. ეს არის სტრატეგიული და ამასთანავე, პრაქტიკული საკითხი. შეად., გურიელი ა., მოსამართლის უფლებამოსილების ფარგლები სასამართლო მედიაციის პროცესის წარმოებასთან მიმართებაში, თბილისი, 2018, 72.

⁴⁹ მედიაციის სამართლებრივი რეგულირების პერსპექტივები საქართველოში, თბილისი, 2013, 205-214.

⁵⁰ შეად., იქვე, 124-138.

⁵¹ იხ., მედიატორთა ქცევისა და კვალიფიკაციის მოდელური სტანდარტები შემუშავებულია ამერიკის არბიტრაჟთა ასოციაციის და ამერიკის იურისტთა ასოციაციის მიერ და წარმატებით გამოიყენება პრაქტიკაში.

იხ. <https://www.mediate.com/articles/model_standards_of_conflict.cfm> [16.12.2019].

მაქსიმალურად ამცირებს მხარეთა შორის ემოციურ დაძაბულობას. „დახურული სხდომა მედიაციის პროცესის ის ნაწილია, როდესაც მედიატორი ცალკე, კონფიდენციალურად ხვდება თითოეულ მხარეს. მედიაცია სმირად დაფუძნებულია მხარეთა პირდაპირობაზე. შესაძლოა მხარეებს არ უნდოდეთ იყვნენ გულახდილები ყველა მონაწილის თანდასწრებით. იმისათვის, რომ მედიატორმა მოიპოვოს დამატებითი ინფორმაცია ან გამოიკვლიოს ალტერნატივები, მას შესაძლოა დასჭირდეს მხარეებთან ცალკე შეხვედრა. კიდევ ერთი პოტენციური დადებითი მხარე ცალკე შეხვედრისა არის ის, რომ მხარეს აქვს საშუალება მოეშვას, დამშვიდდეს და აცილებულ იქნას სამომავლოდ ურთიერთობის გაფუჭება მხარეებს შორის. ცალკე შეხვედრამ ასევე შეიძლება ხელი შეუშალოს ერთი მხარის მიერ მეორის მანიპულაციას.“⁵² მედიაციის პროცესში მედიატორი მხარეთა კონცენტრირებას ახდენს შეთანხმების ყველა სადავო და კრიტიკულ პირობაზე და შემდგომში ეხმარება მათ, გადანყვიტონ ყველა დარჩენილი არსებითი და დამატებითი დეტალი, ხელს უწყობს, გამოიკვეთოს მოსალოდნელი სადავო საკითხები, რომლებზეც მხარეები ვერ თანხმდებიან. შესაძლებელია მედიაციის პროცესის მიმდინარეობისას გამოჩნდეს დავის გადაწყვეტის რაიმე უკეთესი მიმართულებაც.

საქართველოში რაიმე სპეციალური ფორმა და მოთხოვნები სასამართლო მედიაციაზე მიღწეული მორიგების გასაფორმებლად არ არსებობს. თუმცა საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 1877-ე მუხლი არეგულირებს სასამართლო მედიაციის დასრულების საკითხს. კერძოდ, „თუ სასამართლო მედიაციისათვის კანონით დადგენილ ვადაში დავა მხარეთა შეთანხმებით დასრულდება, სასამართლო მხარის შუამდგომლობის საფუძველზე გამოიტანს განჩინებას მხარეთა მორიგების დამტკიცების შესახებ. ეს განჩინება საბოლოოა, არ გასაჩივრდება და დაუყოვნებლივ შედის ძალაში“. ამასთან, „სააღსრულებო წარმოებათა შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის მიხედვით, აღსრულებას ექვემდებარება კერძო და ადმინისტრაციული სამართლის საქმეებზე კანონიერ ძალაში შესული განჩინება. საქართველოს კანონმდებლობა სასამართლო მედიაციის შედეგად მიღწეული მორიგების არა მხოლოდ იოლი აღსრულების მექანიზმებს ითვალისწინებს, არამედ მედიაციის დახმარებით საქმის დამთავრების მიზნით სასამართლოს მომხმარებლებისათვის გარკვეულ მასტიმულირებელ მექანიზმებსაც ქმნის, რომელთა შორის ერთ-ერთი უმთავრესი ეკონომიკური მოტივია. კერძოდ, სასამართლო მედიაციის საქმეებზე სახელმწიფო ბაჟის ოდენობა შეადგენს დავის საგნის ღირებულების 1%-ს, სულ მცირე, 50 ლარს, ხოლო თუ მხარეები მედიაციის პროცესში მიაღწევენ შეთანხმებას, მოსარჩელეს კიდევ დამატებით უბრუნდება მის მიერ გადახდილი ბაჟის 70%.⁵³

საბოლოოდ, მოქმედი კანონმდებლობის თანახმად, მედიაციისთვის განსაზღვრული დროის განმავლობაში მხარეთა შორის მორიგების მიუღწევლობის შემთხვევაში, მოსარჩელეს უფლება აქვს, წარადგინოს სარჩელი (განახლდეს საქმისწარმოება სასამართლოში), ხოლო მედიაციის პროცესის შეთანხმებით დასრულების შემთხვევაში, მორიგების აქტი წარედგინება სასამართლოს, რომელიც ამტკიცებს მას და წყვეტს საქმის წარმოებას⁵⁴.

⁵² მედიაციის სამართლებრივი რეგულირების პერსპექტივები საქართველოში, თბილისი, 2013, 212.

⁵³ იხ., საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 39-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ა³“ ქვეპუნქტი.

⁵⁴ იხ., იქვე, 1877-ე მუხლის პირველი ნაწილი, 272-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტი.

3. სასამართლო მედიაციის შესახებ პრაქტიკის მიმოხილვა

2012 წლის 7 მაისს საქართველოს იუსტიციის უმაღლეს საბჭოს, იუსტიციის უმაღლეს სკოლას, თბილისის საქალაქო სასამართლოს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან არსებულ დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნულ ცენტრს, „გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოებასა“ (GIZ) და „მართლმსაჯულების დამოუკიდებლობისა და სამართლებრივი გაძლიერების პროექტს“ (JILEP) შორის გაფორმებული მემორანდუმი სასამართლო მედიაციის პრაქტიკული ამოქმედების მიზნით გადადგმული პირველი ნაბიჯი იყო.⁵⁵ ურთიერთთანამშრომლობის მემორანდუმით თბილისის საქალაქო სასამართლოში შეიქმნა სასამართლო მედიაციის პროექტი, რომელიც სასამართლო მედიაციის ცენტრის სახით 2013 წელს ამოქმედდა,⁵⁶ თავდაპირველად, საპილოტე პროგრამის ფარგლებში, ხოლო დღეის მდგომარეობით იგი უკვე სრული დატვირთვით ფუნქციონირებს.

მედიაციის ცენტრში საქმის გადაცემა შესაძლებელია სასამართლოში სასარჩელო განცხადების შეტანის გზით – სასამართლოს მიერ საქმის წარმოებაში მიღების შემდეგ, დავის მონაწილე ორივე მხარის სურვილის (წერილობითი ან ზეპირსიტყვიერი შუამდგომლობა) ან/და მოსამართლის რეკომენდაციით ხდება საქმის გადამისამართება მედიაციის ცენტრში. რაც შეეხება მორიგებადობის მაჩვენებელს, ცენტრის მიერ განხილული საქმეების 70% მორიგებითაა დასრულებული⁵⁷. აღნიშნული საკმაოდ დამაიმედებლად გამოიყურება იმ ფონზე, რომ მიუხედავად ისტორიული წარსულისა, მედიაციის ინსტიტუტის ასეთი ფორმით არსებობა სიახლეა ქართული საზოგადოებისათვის და შესაბამისად, ცნობადობაც ნაკლებია.

სასამართლო მედიაციის ცენტრის მიერ წარმოებული სტატისტიკა ასე გამოიყურება:

სასამართლო მედიაციაში განხილული საქმეები							
დავის კატეგორია	2013 (X)	2014	2015	2016	2017	2018	2019
სანივთო (ქონებრივი) სამართლებრივი	1	10	14	5	8	10	
ვალდებულებით სამართლებრივი	1	1	1	10	30	22	3
საოჯახო სამართლებრივი	1	2	8	7	10	14	
სამემკვიდრეო სამართლებრივი	0	0	4	2	2	3	2
შრომითი სამართლებრივი	0	0	0	0	1	2	
სულ	3	13	27	24	51	51	
საერთო ჯამში - 174 საქმე							

⁵⁵ იხ., ნულაძე ა., ქართული სასამართლო მედიაციის შედარებითი ანალიზი, თბილისი, 2017, 199-200.

⁵⁶ იხ., იქვე. <<http://hcoj.gov.ge/ge/mediatsiis-sapilote-proeqtis-prezentatsia/2521>> [16.12.2019].

⁵⁷ იხ., თბილისის საქალაქო სასამართლოს 2019 წლის 20 მარტის N2-0454/2898680 წერილი.

სასამართლო მედიაციის ცენტრის მიერ მონოდებული ინფორმაციით⁵⁸, გარკვეული პერიოდულობით ხდება სასამართლო მედიაციაში მონაწილე პირების კმაყოფილების სტატისტიკის განსაზღვრა (კითხვარების ან პირადი გასაუბრების საფუძველზე), რომლის მიხედვითაც დგინდება, თუ რას ფიქრობენ მხარეები საქართველოში მედიაციის ინსტიტუტის არსებობაზე, ასევე, იმაზე, გააუმჯობესა თუ არა მედიაციის პროცესში მონაწილეობამ მედიაციის დასრულების შემდგომ მონაწილე პირებს შორის ურთიერთობა, გაამართლა თუ არა მათი მოლოდინი უშუალოდ მედიაციის პროცესმა, რა გამოცდილება მიიღეს მედიაციის პროცესში, როგორ შეაფასეს მედიატორის უნარ-ჩვევები, იყო თუ არა მედიატორი ობიექტური და სამართლიანი, დარჩნენ თუ არა კმაყოფილი მედიაციის ცენტრის სამუშაო ჯგუფის მუშაობის ხარისხით და ა.შ. აღნიშნული საკითხის კვლევამ აჩვენა, რომ მედიაციაში მონაწილე მხარეების კმაყოფილების სტატისტიკა უმაღლეს ნიშნულზეა.

IV. დასკვნა

როგორც ნაშრომმა ცხადჰყო, მორიგების ინსტიტუტის პრაქტიკაში მოქმედების მამოძრავებელი ძალა საქართველოსა და შესაბამისად, კონტინენტური ევროპის სამართლის ოჯახის ქვეყნების სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობაში სასამართლო სისტემაა.⁵⁹

აღსანიშნავია, რომ მორიგების ინსტიტუტი, განსხვავებით მედიაციისგან, არაა დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ფორმა და იგი საპროცესოსამართლებრივი თვალსაზრისით, სასამართლოს უფლებამოსილებაა. მოსამართლე მთავარ როლს ასრულებს სასამართლო სისტემისა და საზოგადოების ურთიერთდამოკიდებულების საკითხში. სასამართლოს პრესტიჟი და მუშაობის ხარისხი მოსამართლის ყოველდღიურ საქმიანობაზე დამოკიდებულია. მოსამართლე, გარდა იმ პროფესიული უნარ-ჩვევებისა, რომლებიც თან ახლავს პრაქტიკოსი იურისტის პროფესიას, კარგად უნდა იცნობდეს ადამიანის ფსიქოლოგიას. სასამართლოში საქმის განხილვისას კი მორიგების პროცესი სამი მნიშვნელოვანი ელემენტისაგან შედგება: ნამოყენებულ უნდა იქნეს მორიგების გონივრული შეთავაზება (თუ, რა თქმა უნდა, მორიგება შესაძლებელია), შეთავაზება უნდა იყოს ეფექტური და დავის გადაწყვეტას უნდა ემსახურებოდეს და შეთავაზებამ უნდა გააუმჯობესოს მხარეებს შორის მოლაპარაკების პროცესი. ამდენად, სასამართლო საპროცესოსამართლებრივი ნორმების შესაბამისად, ვალდებულია, ყველა ღონე იხმაროს მხარეთა შორის მორიგების მისაღწევად, რათა საქმეზე ორივე მხარისთვის ხელსაყრელი შედეგი დადგეს, მაქსიმალურად ნაკლებ დროში და ნაკლები დანახარჯით.

⁵⁸ იხ. იქვე.

⁵⁹ განსხვავებით პრეცედენტული სამართლის ქვეყნებისგან. განსაკუთრებით აღსანიშნავია ამერიკის შეერთებული შტატების სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, სადაც სასამართლოს როლი მორიგების პროცესში ფაქტობრივად მინიმალურია, მხარეები უმეტესწილად მიმართავენ დავის გადაწყვეტის ალტერნატიულ მეთოდებს: ურთიერთმოლაპარაკებებს, არბიტრაჟს, მედიაციას, შერეული ტიპის მორიგებებს, სადაც ადვოკატის და სამართლებრივი დამხმარის როლი გაცილებით მეტია, ვიდრე სასამართლოსი. სასამართლო განხილვამდე დავა, ფაქტობრივად, მხოლოდ ალტერნატიული მეთოდების უშედეგოდ დასრულების შემდგომ მიდის და იშვიათად სრულდება სასამართლოში მორიგებით. შეად., Richardson E.C, Regan M.C, *Civil Litigation for Paralegals*, 2nd Ed., West Publishing, 1998, 370-391; Goldman T.F., Hughes A.H., *Civil Litigation Process and Procedures*, 2nd Ed., Prentise Hall, 2012, 93-98.

რაც შეეხება მედიაციის ინსტიტუტს, მისი დანერგვის ეფექტიანობა საქართველოში დამოკიდებულია არა მხოლოდ მის საკანონმდებლო მოწესრიგებაზე, არამედ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლებაზეც, რაც სამომავლოდ მედიაციაზე მოთხოვნას გაზრდის. მედიაციის ინსტიტუტის უპირატესობების გათვალისწინებით, მისი არსებობა სამართლის სისტემაში მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც იზოგება სახელმწიფო სახსრები და თავად მხარეთა ხარჯები, დავის გადაწყვეტა ხდება სწრაფად და ეფექტურად, მხარეები კი ერთმანეთთან პირად ურთიერთობებს ინარჩუნებენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ სამოქალაქო საპროცესო პრაქტიკაში მორიგების ინსტიტუტი საკმაოდ წარმატებულია, სასამართლო მედიაციაც თანდათან ფეხს იდგამს. აღნიშნულის ნათელი მაგალითია საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსში 2011 წელს შეტანილი ცვლილებები და 2019 წელს მიღებული კანონი „მედიაციის შესახებ“, რომელმაც ინსტიტუციურ დონეზე სამართლებრივად მოაწესრიგა რიგი საკითხები, თუმცა, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ თუკი კანონმდებლებს სურთ, რომ მედიაციის ინსტიტუტი ქართული სამართლის ღირსეულ ნაწილად აქციონ, უნდა შეიქმნას ერთგვარი სტანდარტი და სხვადასხვა ტიპის კონკრეტული ხასიათის მქონე მარეგულირებელი ნორმა, რაც მის პოპულარიზაციას შეუწყობს ხელს, შედეგიანობის თვალსაზრისით. ამ მხრივ კი, სასურველია, რომ საქართველოს კანონმდებლობით სამომავლოდ შემოთავაზებული მედიაციის მოდელი იყოს არა რომელიმე ევროპული ქვეყნის კანონმდებლობის ანალოგი, არამედ ინდივიდუალური და საქართველოს სამართლებრივ პრაქტიკასთან ასიმილირებული.